

DOS DOCUMENTS SOBRE EL FUNCIONAMENT DE LA COMPANYIA D'AFICIONATS DEL TEATRE DEL CARME DE BARCELONA (1824/1837)

GABRIEL SANSANO

Universitat d'Alacant, Espanya

Fecha de recepción: 22/01/2025

Fecha de aprobación: 23/10/2025

Resum: Fins a l'inici del segon terç del segle 19 es mantingué vigent la privativa de les representacions teatrals a favor de l'Hospital General de cada ciutat principal. A Barcelona, durant les primeres dècades del Vuit-cents sorgiren diversos teatres particulars o d'aficionats, especialment a partir del trencament del monopoli, l'any 1834. El meu treball dona a conèixer dos reglaments interns de dues d'aquestes companyies d'aficionats els quals permeten conèixer els membres que les integraven, l'organització interna, la disciplina per la qual es regien, alguns dels recursos amb què comptaven o apreciar-hi el seu caràcter semiprofessional. A més, en tractar-se de la companyia o companyies que actuaven sota un mateix nom, potser podem inferir (malgrat les prohibicions) una certa continuïtat de l'activitat en el temps, tot i tractar-se d'espais diferents i separats per una dotzena d'anys.

Mots clau: Barcelona, Teatre d'aficionats, Teatre del Carme, segle 19.

Abstract: Until the beginning of the second third of the 19th century the monopoly of theatrical performances in favor of the Hospital of each major city remained in force. In Barcelona, during the first decades of the 1800s, several independent or amateur theatres emerged, especially after the breakdown of the monopoly that took place in the year 1834. The work makes known two internal regulations of two of these amateur companies which make it possible to know the members who made them up, the internal organization, the discipline by which they were governed, some of the resources they had or to appreciate its semi-professional nature. Furthermore, when it comes to the company or companies that operated under the same name, we could perhaps infer (despite the prohibitions) a certain continuity of activity over time, even if we're looking at different spaces and a separation of a dozen years.

Key words: Barcelona, Amateur Theatre, Teatre del Carme, Nineteenth Century.

1. Presentació

D'ençà que Francesc Curet (1935), a través de les planes dels volums del *Calaix de Sastre* de Rafael d'Amat, espigolà l'existència de teatres particulars a la Barcelona del segle 18 i primers lustres del 19, són moltes i diverses les informacions reportades sobre els teatres casolans entre el tombant del segle i el trencament

definitiu del monopoli teatral l'any 1834. Deixant de banda els espais dramàtics ocasionals situats en edificis de famílies benestants (nobles o burgeses) i escolars, vull ocupar-me ara dels escenaris menestrals que creixien en paral·lel a l'augment demogràfic de la ciutat, especialment durant la primera meitat del vuit-cents (Sansano 2020).

La identificació i localització d'aquests espais era (i és) força important en un període en què l'activitat teatral continuava sent explotada en règim de monopoli per part de l'Hospital General de Santa Creu que disposava de coliseu propi. Les companyies dramàtiques de pas per Barcelona, o les d'aficionats residents, havien de representar en el teatre de la ciutat o, si cercaven espais alternatius, calia que pagaren l'òbol a l'Hospital. Però molts d'aquests espais particulars, en no ser "professionals", burlaven el pagament de l'almoïna amb subterfugis diferents i desenvolupaven una activitat escènica, hi jugaven unes peces, que el coliseu oficial tan sols ofería molt de tard en tard. Vegeu per exemple Fàbregas (1975, 122-126), on s'apunta la idea de què una part dels sainets catalans costumistes d'aquesta època es van representar en algunes d'aquestes taules subalternes. Això no obstant, és ben poc el que coneixem sobre el nombre d'elencs amateurs que funcionaven en els diferents barris o districtes de la ciutat, especialment, intramurs: qui els integrava, si eren molt nombrosos o reduïts, com s'organitzaven, quines peces o títols jugaven, de quina infraestructura disposaven, etc.

Ens han pervingut algunes notícies difuses sobre els espais o carrers on se situaven aquests espais populars, uns teatrets gremials o casolans que eren animats per agrupacions d'aficionats de volada diversa i de vida incerta. Segurament el primer estudi sobre aquesta mena de teatre menestral, d'elencs d'aficionats, és el de Josep Artís (1933), que pot ser complementat molt bé amb els de Xavier Fàbregas (1975) i Castells (1975), o, en un altre sentit, amb les aportacions d'Antoni Serrà Campins (1995), de Josep Maria Sala Valldaura (2000, 2007) o Gabriel Sansano (2009). Quan ha estat possible, s'hi han apuntat algunes de les característiques ínfimes o discretes d'aquestes sales, tot i que és cert que gairebé no disposem de descripcions precises de la disposició o capacitats de la majoria (Artís i Balaguer 2024, 520-524). Coneixem molt poc el funcionament, la cartellera, els intèrprets ocasionals que hi representaven, les característiques de cada local, etc. Uns espais marginals on no poques vegades s'hi aixoplugava la veta catalana: un entremés, un sainet, un diàleg o joc.

És per això mateix que ara m'interessa donar a conèixer el "reglament interior" d'una companyia o companyies que animaven un d'aquests teatrets en la tercera i quarta dècades del segle 19 perquè ens permet conèixer una mica millor l'organització, estructura i funcionament d'aquelles agrupacions. Fins i tot podem entreveure un cert caràcter semiprofessional dels aficionats, fet que queda complementat per l'anunci publicitari que també done a conèixer (Figura 1).

2. Els “teatres” del carrer del Carme

De les referències crítiques reportades es poden extraure diferents indrets de la ciutat on s’hi aplegaven els aficionats i el seu públic (carrer del Tripó, de Jonqueres, de la Barra de Ferro, Teatre dels Gegants, plaça de Sant Just., etc.). Aquests espais ínfims, de continuïtat atzarosa, s’hi van veure incrementats a partir de 1835 amb la desamortització de bens eclesiàstics promulgada pel govern de Mendizábal. Així, convents exclaustats com els de la Mercè, de Montsió o de Caputxins van allotjar-hi funcions dramàtiques durant unes temporades més o menys llargues (Artís i Balaguer 1933, 41-42; Fàbregas 1975, 99-100); o com, uns anys després, el de Trinitaris, sobre el solar del qual es bastí el Teatre del Liceu.

Un altre ex-convent, el del Carme, situat al carrer del mateix nom, m’ha interessat singularment pel fet que aquest carrer potser és un dels “espais” menestrals més singulars i continuats en el temps. Fins ara havíem cregut que el “Teatre del Carme” s’havia instal·lat en l’ex-convent del Carme, que havia estat incendiat durant els aldarulls de juliol de 1835, i després inclòs en la desamortització. En aquest punt, convé recordar que després de ser exclaustats, els edificis van allotjar tropa, ferits de guerra, població desplaçada, magatzems diversos, o fins i tot la incipient Universitat retornada a Barcelona, etc. En aquest context s’ha senyalat que, en plena Guerra Carlina, l’any 1836 un grup d’oficials s’havia adreçat al governador militar per demanar l’autorització per a condicionar i realitzar algunes funcions dramàtiques en l’ex-convent, amb la finalitat d’ocupar el lleure de la milícia, i recaptar fons amb els quals socórrer les necessitats de la tropa (Artís i Balaguer 2024, 524-525). S’hi ha assenyalat que el primer a ocupar un espai “conventual” fou el del Carme i, tot seguit, els altres, amb fortuna diversa. Com he apuntat més amunt, a partir d’aquest moment l’activitat d’aquest teatre és més coneguda, tot i que parcialment. El que potser no és tan conegut és el fet que dotze anys abans, el 1824, ja existia una companyia d’aficionats radicada en el mateix carrer del Carme, i que era denominada així: “Compañía de Aficionados de la C/ del Carmen” i, d’alguna manera, la de 1836 vindria a ser continuïtat d’aquesta. D’aquí l’interès per conèixer l’eventual connexió entre una i l’altra, i avançar en l’estudi d’aquest món d’aficionats al voltant del carrer i ex-convent d’aquest nom.

2.1. La Companyia d’aficionats del carrer del Carme de Barcelona

A la Biblioteca i Museu de les Arts Escèniques de Barcelona (Institut del Teatre) es conserva un document mecanografiat redactat en castellà, que du per títol *Ordenanzas o Contrata de la Cia. de Aficionados de la C/ del Carmen, 10.in.1824*. Òbviament els fulls conservats, “mecanografiats”, no poden correspondre a la data indicada, i cal inferir que es tracta del trasllat d’una còpia anterior, segurament l’original manuscrit,

Dos documents sobre el funcionament de la companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

que sí contenia les rúbriques, de manera semblant al segon dels documents que presente. La transcripció que ara edita evidencia dues coses: d'una banda, les interferències del català en la redacció original del reglament; de l'altra, la poca perícia de qui pitjava les tecles de la màquina d'escriure en fer-ne el transsumpte.

Siga com siga, l'escrit palesa l'existència d'una colla d'aficionats conjuntats i amb ganes de fer comèdia en el “teatro del Carmen (o en donde se ejecutaren las funciones en caso de trasladarse dicho teatro en otra casa)”. Resulta clar que no es tracta de l'espai de l'ex-convent, que en aquell moment continuava sent un recinte religiós, sinó d'un teatret específic aixoplugat en un pis, uns baixos o casa particular i que prenia el nom del carrer on se situava aquest edifici.

Potser convé ampliar l'apunt que he fet anteriorment sobre el monopoli del teatre. És cert que, com ja van demostrar Curet o Artís, els teatres domèstics existien i l'administració de l'Hospital de Santa Creu maldava per fer-hi valdre el seu dret privatiu sobre les representacions i eliminar-ne la competència, per molt modesta que aquesta fora (Artís i Balaguer 2024, 511-533; Suero Roca 1987, 29-44). No obstant això, les Corts de Cadis, a través de la Constitució de 1812, van declarar la “llibertat d'indústria” (Article, 131, facultat 21), que permetia a la ciutadania establir un negoci qualsevol pel seu compte i risc, com per exemple, un teatre, al marge dels gremis, que la Constitució ja intentava dissoldre. Òbviament, amb el retorn de Ferran VII, la Constitució i les seues disposicions van ser abolides. Amb el Trienni Liberal tornà la llibertat d'indústria, que és on cal situar la iniciativa de l'actriu Maria Antonia Morales d'obrir el Teatre dels Gegants, de vida efímera (1820-1821), en la plaça del mateix nom i a tocar de la plaça de Sant Jaume, de Barcelona. El Teatre del carrer del Carme respon més bé al grup de locals menestrals que havien sorgit en els anys precedents, com els que ja he apuntat més amunt, o com els que continuaren existint després.

L'octubre de 1823 es dona per liquidat el Trienni Liberal amb el retorn del poder absolut de Ferran VII i l'inici del període de l'estat policial, conegut com a “dècada ominosa” o de terror. És per això que, fins a cert punt, contrasta la conjuntura política i de control social amb la creació formal d'una companyia d'aficionats. O més bé, el control polític exigia la identificació dels membres i funcionament de qualsevol agrupació per a la realització d'activitats artístiques subalternes. És un punt que cal conèixer amb més precisió.

A més, amb l'Hospital clamant pels seus privilegis, la vida d'aquests espais casolans esdevingué encara més incerta, però, fet i fet, devien seguir fent la viu viu, dins i fora de Barcelona, com palesa el document A que done a conèixer. Però la situació degué canviar encara més a partir la “guerra dels Malcontents” (1827) i amb el nomenament del comte d'Espanya com a capità general de Catalunya (1827-1832), que acabà amb aquell moviment armat a Catalunya i accentuà la repressió social. Josep Artís (1933, 35-37) donà a conèixer una circular del comte d'Espanya, datada el 1829 i adreçada a corregidors, alcaldes, justícies i ajuntaments, segons la qual:

Habiéndome cerciorado que en ciertas villas del principado se han abierto teatros de aficionados, valiéndose en unas, de Capillas dedicadas al Divino culto [...], y en otras, de cuarteles destinados a las tropas del Rey [...], que con este motivo se reúnen personas, que deben hacer olvidar, por una conducta leal y prudente, la ecsaltación y adhesión que manifestaron durante el ominoso y escandaloso yugo de la impiedad y de la anarquía, encubriendo los vicios de tales reuniones teatrales, con el especioso pretesto de invertir su producto en obras de pública utilidad, llegando el escándalo a representar piezas y sainetes que no tienen otro objeto que entretenir la disipación, distraer de ocupaciones útiles y corromper las costumbre públicas y hasta el exceso altamente punible de representar pasos de nuestro Divino Redentor [...], es llegado el caso de poner coto a este desenfreno, y contener con mano fuerte los peligros y vicios a que las tales reuniones teatrales dan lugar [...] Mando a los corregidores, Alcaldes Mayores, Reales Justicias y Ayuntamientos, a todos en general y a cada uno en particular bajo la más estrecha responsabilidad que hagan desde luego cerrar los espresados teatros, y no los permitan abrir en lo sucesivo por estar particularmente privado por las leyes y Reales pragmáticas vigentes, y no hallarse en sus facultades tales concesiones; teniendo entendido que sólo a los cómicos aprobados es lícito el representar en los pueblos a quienes el REY se ha dignado conceder este permiso¹ [...] Barcelona, 18 de mayo de 1829. El conde de España.

Cal apuntar que durant el Trienni Liberal els partidaris de la Constitució havien començat a utilitzar els escenaris dels teatres urbans com a trona per a l'arena política i de defensa dels ideals liberals, per contrarestar la predicació reaccionària que exercien frares i capellans des dels púlpits de les esglésies (Fàbregas 1975, 171-178; Anguera 2004, 9). És molt possible que, a més de la demanda preexistent i creixement de nous teatres (com l'apuntada per Curet i Artís), en l'estira i arronsa de la llibertat d'indústria d'aquells anys, en sorgiren de nous. El comte d'Espanya, defensor dels ideals absolutistes i botxí dels liberals, perseguia els espais de sociabilitat, els teatres, on es podien exposar idees (o simplement diversions) diferents o contràries als valors ultracatólics i reaccionaris que ell representava. Entre altres funcions castellanes o bilingües d'autors diversos, hi havia també les funcions patriòtiques del mateix Josep Robrenyo al Teatre de Santa Creu o Principal de Barcelona, a partir de 1822. D'aquí el zel sobre tota mena d'espais, com els teatres menors, que escapaven al control del teatre oficial que en tenia la privativa.

¹ Cal recordar que, des del segle 17 ençà, només podien treballar als teatres estables u oficials les companyies autoritzades per la Cort, dites companyies de "títol" (Artís i Balaguer 2024, 288-289).

2.2. La Companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona

És possible que aquella companyia de l'any 24, atesa l'evolució política, cessara la seua activitat, i no la reprenguera fins l'any 1836 o 1837, però no ho podem afirmar amb rotunditat. El fet cert és que els particulars, aficionats o no, s'hi van poder beneficiar de dos fets concrets: el trencament definitiu del monopoli de les representacions teatrals (novembre de 1834) i la desamortització de Mendizábal (febrer-març de 1836), que tot just exclaustava el convent del Carme, en el mateix carrer. El dubte en l'anàlisi és el següent: d'una banda hi ha alguns membres de la milícia que amb la intenció d'ocupar les estones de lleure, i amb la "intenció de recaptar fons amb els quals cobrir les necessitats de la milícia", demanen permís per habilitar un teatre xicotet en l'antic convent del Carme. La sol·licitud apuntada per Artís per obrir el teatre (2024, 524) i signada pel comandant del 6é batalló de línia de la Guàrdia Nacional, data del 12 d'abril de 1836. Artís també apunta la reacció més resignada de l'Hospital, tot i comprovar com s'intentaven obrir espais semblants en els convents de la Mercè o de Montsió.

En el mes de novembre la Milícia Nacional Voluntària comunica a l'Ajuntament que:

La comisión encargada del arreglo del teatro que con permiso de las Autoridad, se ha construido en el Carmen, a fin de invertir su producto para el vestuario del Batallón, tiene la satisfacción de anunciar a V. E. haberse empezado ya las funciones en el mismo, esperando de los filantrópicos sentimientos de V. E. se servirá asistir a ellas, ya como autoridad, ya como persona particular, a fin de dar mayor realce al mismo, cuyo objeto es dirigido al laudable de vestir su Batallón de la Milicia Nacional Voluntaria (AMCB, Esp. 27).

I convida l'autoritat municipal a assistir a les funcions per tal de donar més formalitat i to a les vetlades dramàtiques. Era habitual que, per delegació de l'autoritat superior (capità general, corregidor, alcalde...), algun membre de la corporació presidira les funcions i hi garantira "l'ordre" durant les representacions. Això atorgava un cert "estatus" d'oficialitat als nous teatres i servia de reclam entre el públic (Artís i Balaguer 2024, 497-502).

D'altra banda, el segon document que presente, *Régimen para la Comp^a. del Teatro del Carmen* data la constitució de la societat d'aficionats en el mes de febrer de l'any següent, 1837. Ignore si per necessitats de la tropa els promotors del teatre van passar a noves ocupacions, o si en el nucli primigeni ja hi havia alguns aficionats que després constituïren formalment la societat dramàtica, deslligada de la milícia. El fet cert és que, de moment, no és possible saber si es tracta del fet que les sessions anunciades en el mes de novembre anterior no tingueren continuïtat, o si, creada la

inèrcia de les funcions, un grup extern s'oferí a ocupar l'espai i a donar-hi funcions, en benefici, parcial, de la Milícia Nacional. Però, si més no, el *Régimen...* no apunta cap mena d'altruisme en favor de les necessitats de la milícia

Tot fa pensar que l'any 1824 existia un elenc d'aficionats menestrals i que, tretze anys després, l'any 1837, hi havia un elenc de membres que podrien estar vinculats (?) a la Milícia nacional², que hi organitzaven funcions. Però sembla que no és exactament així, com tractaré d'exposar tot seguit. No obstant això, per a ampliar algunes dades sobre aquest teatre entre els anys 1836 i 1837, es poden consultar les aportacions d'Artís (1933, 2024), Castells (1975), Fàbregas (1975) o Sansano (2020).

3. Funcionament de les companyies d'aficionats

Ja he apuntat que el primer a cridar l'atenció sobre el teatre d'aficionats fou Josep Artís (1933), tot i que remarca l'existència de l'activitat d'aquests estols al llarg dels segles (17-19), no hi dona informació sobre el funcionament d'aquestes companyies. En el capítol iv "Situació dels comedians" (2024, 267-329), que proporciona molta informació sobre la vida i circumstàncies dels elencs que passaven pel Teatre de Santa Creu i altres dades esparses, tampoc no hi trobem gaire notícies dels grups que treballaven en els espais particulars al marge del teatre oficial. Molt possiblement, el primer a exhumar un grapat de documents relatius a la vida interna d'aquestes companyies subalternes fou Joan Castells (1975, 25-33), en donar notícia d'uns "papers de repartiments", que incloïen una relació d'aficionats i de títols que integraven el seu repertori. Així, doncs, coneixíem l'existència d'alguns d'aquests teatres casolans o particulars, l'activitat intermitent d'algunes d'aquestes companyies, una relació de noms i un eventual repertori, però ignoràvem com s'organitzaven internament i com funcionaven.

A pesar de la limitació dels dos escrits que edite, crec que tots dos resulten molt interessants atesa la informació que podem extraure'n. De la lectura atenta dels dos reglaments podem inferir diverses dades que considere significatives per a entendre l'organització, la importància econòmica de les funcions, els punts essencials i les circumstàncies que condicionaven el funcionament d'aquets elencs d'aficionats. El primer, més minuciós i detallat en diferents aspectes (potser per l'imperatiu del context polític?), i el segon, més concís, segurament perquè ja comptava amb l'experiència de l'elenc quant al funcionament d'una companyia d'aquesta mena. Per això mateix m'entretindrè més en el primer, que no en el segon, que ja assumeix com a inherents molts dels punts de l'anterior. Tot seguit, passe a assenyalar alguns dels

² Cal recordar que la milícia era un cos de vigilància format per ciutadans, molts d'ells menestrals.

Dos documents sobre el funcionament de la companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

punts que em semblen més significatius, diferenciant-hi entre document A [1824] i document B [1837]:

- a) El primer punt és la mateixa voluntat d'erigir-se com a elencs estables i organitzats formalment, amb la distribució de responsabilitats i funcions, amb una relació fixa de membres, i un reglament escrit signat per tots.
- b) En el document A s'al·ludeix a la “companyia del carrer del Carme”, i en el B a la “companyia del Teatre del Carme”. És a dir, un és en algun immoble del carrer de mateix nom i pròxim al convent, i en el segon cal entendre que fa referència al teatret habitat en l'ex-convent del Carme.
- c) Existència continuada de teatre amateur en aquest carrer o part del Raval de Barcelona.
- d) Fixem-nos també que A, a més, apunta una eventualitat: “o en donde se ejecutaren las funciones en caso de trasladarse dicho teatro en otra casa”. No s'hi pot descartar un canvi de domicili o, fins i tot, la possibilitat d'algun “bolo” o funcions ocasionals en un altre carrer, magatzem o casa del barri.
- e) No obstant això, aquest teatret (A) devia de comptar amb alguna disposició o infraestructura concretes, atés que el capítol 22 del document declara: “No se permitirá que otros aficionados hagan función en nuestro teatro”. Un fet que pot indicar tant que aquesta agrupació sí disposava “d'espai propi”, com l'existència d'altres elencs que no en disposaven, i sol·licitaven fer-ne ús ocasionalment..
- f) En A, en el primer punt s'hi relacionen els 18 noms dels membres, mentre que en B, la relació dels integrants es desprén de les rúbriques que apareixen al peu del document, amb un total de 16 persones.
- g) Pel que fa a la primera nòmina de noms, cal remarcar el de Mauricio Vilumara com a director de la companyia, segurament pare o familiar de l'escenògraf Maurici Vilomara (1848-1930).
- h) A més, si ens fixem, els de José Peix i José Oriol Molgosa es repeteixen en els dos documents, i cal pensar en una continuïtat en la vocació dramàtica. Oriol i Peix apareixen també en la relació d'intèrprets de la companyia que el 1837 van representar la peça bilingüe *Sainete que no és sainete*, de Francesc Renart i Arús, on també prengueren part la senyora Aparici, Barrera, Rodés o Rouvière (Sansano 2025). No obstant això, no hi he sabut trobar cap relació amb la colla d'aficionats inventariats per Castells (1975, 29-30).
- i) El capítol 3r de A i 4t de B, assenyalen l'obligatorietat d'acceptar els rols assignats pel director, sense opció a renunciar-hi, amb la sanció corresponent. Sabem que en aquests temps les trups d'aficionats no sempre hi comptaven amb dones suficients per als rols femenins, per això A, cap. 13, assenjala un benefici per a aquells homes als quals siga assignat únicament un paper femení, en tant que estímul. El 1837 sembla que ja s'hi comptava regularment amb actrius.

- j) El capítol 4t de A, remarca que els dies i horaris d'assaig seran fixats “procurando si possible fuese que los yndividuos no tengan que perder trabajo”, fet que palesa el caràcter d'aficionats, que tenien altres ocupacions professionals.
- k) Els capítols 17 i 18 incideixen en el caràcter cooperatiu de la companyia, tant pel fet d'ocupar oficis diversos al si del grup, com pel fet que si els recursos recaptats amb les funcions no foren suficients per cobrir-ne les despeses, es comprometen a pagar “una derrama” setmanalment fins al sanejament dels comptes.
- l) En el document A, la regulació econòmica és mol més detallada, que en B. Però també cal remarcar el fet que, en A, les sancions per incompliment del reglament són en espècie (“libra de velas de cevo”, “multa de 10 velas”) en benefici de la companyia, mentre que en B és pecuniària, quant a la retribució de l'actor o actriu.
- m) Cal remarcar el capítol 15 d'A pel fet que preveu alguna mena d'auxili a aquells membres de la companyia que, de forma forçada, per malaltia o decés, hagueren d'abandonar-la.
- n) Si en el primer document s'hi relacionen un director de la companyia, dos comissionats, un recaptador, dos oïdors de comptes, i un observador de “contrata” (part administrativa i econòmica), a més d'un director d'escena i un tramoista, en el text B trobem que, a més del director i del tramoista, hi ha un perruquer, un sastre, un comissionat de vestuari, un encarregat de donar llum, que palesen una major capacitat i cura en la posada en escena.
- o) B, punt 10é, apunta l'existència d'un teatre de certes dimensions vist que l'encarregat de la llum, ha de deixar un ciri en els quartos dels intèrprets i, a més, entre les seues funcions, hi ha les de “poner luz en las escaleras, corredores y lugar común una ora antes para que los actores puedan ir a vestirse a sus correspondientes cuartos”.
- p) Finalment, no sé estar-me d'apuntar que malgrat que es tracta de dos elencs integrats bàsicament per menestrals catalanoparlants i que gustaven de posar en escena títols castellans i catalans, els documents es redacten en castellà, que era la llengua escrita que hi predominava entre ells (Marfany 2008, 107-126). Fixem-nos en el nivell lingüístic de la “contrata” de 1824, que palesa un domini escàs del castellà. Vull pensar que qui, anys després, va “picar” el document, potser, tot i que tenia un domini millor del castellà, s'hi atengué a la literalitat del text original. O tal vegada tampoc disposava de coneixements més grans de l'idioma foraster.

Com acabem de veure, l'interés més evident d'aquests documents és el mateix coneixement de l'organització interna d'aquesta mena de grups i les expectatives d'ingressos econòmics complementaris. Les *Ordenanzas o Contrata...*

presenta un articulat més extens i minucios, que no el *Régimen...*, que sembla ser un resum o formulació abreujada (evolucionada) de l'anterior, siga per haver-se assentat l'organització d'aquestes agrupacions, siga per disposar ja d'un funcionament més àgil. No obstant això, les expectatives de guanys pecuniaris per al conjunt i de retribució per als intèrprets i resta de membres queda remarcada en ambdós textos. Això no obstant, cal remarcar que en B no s'esmenta cap finalitat altruista en benefici de la milícia, que era un dels objectius de l'habilitació del teatre en l'ex-convent l'any 1836.

Apuntava adés que hi havia una certa "continuitat" entre un teatre particular i l'altre degut al fet que, més enllà de l'àrea del carrer del Carme (que pot connectar les dues companyies i reglaments), també hi ha dos noms que es repeteixen en els dos documents: José Peix i José Oriol Molgosa, que intervenen també en l'estrena de la peça bilingüe, *Sainete que no es sainete*, de Francesc Renart i Arús, estrenada el dia 13 d'abril de 1837 a l'ex-convent. És a dir, dos aficionats que ja formaven part de la companyia el 1824, i que també s'integren en la del 1837.

A més, en la segona meitat de la dècada dels anys trenta, funcionaven altres companyies d'aficionats que disposaven d'espais particulars com la que s'anunciava en el carrer de Sant Pere més Alt, que es permetia anunciar-se mitjançant cartells com el que aportem, que dona notícia del contingut d'una funció "de benefici"! L'avís pot donar idea de la volada i presència que podien adquirir aquestes funcions casolanes, amb un programa ben complet: drama de Víctor Hugo (apedaçat o complet), ball i sainet de Francesc Renart. Si la vetlada començava a 2/4 de 7, podem pensar que devia acabar passades les 10 de nit, en ple mes de desembre.

4. Conclusió

Un millor coneixement del funcionament d'aquestes agrupacions semiprofessionals potser permetrà la identificació d'altres espais particulars i, amb una mica de sort, dels títols i autors que s'hi jugaven, avaluar amb més precisió tant l'activitat, o identificar a alguns dels seus membres, com la presència de peces catalanes, malgrat que avui dia no ens n'haja quedat rastre textual, o el reconeixement d'intèrprets, autors, públics o alguna notícia sobre els mitjans materials d'aquestes escenes casolanes.

Tal com ja he apuntat, malgrat que disposem d'algun títol espars, no coneixem quin era el repertori habitual de cada cas, fet que no ens permet, de moment, apuntar cap hipòtesi de castellera. Això no obstant, vist l'anunci que reproduïm, cal pensar-hi en funcions basades en un drama o peça llarga (resumida?), i en un sainet o fi de festa. És aquí on cal cercar els títols nostrats. Si més no, constatem com Francesc Renart era un autor habitual i popular en aquests circuits. És per això mateix que pense que és important continuar aprofundint en aquest teixit de grups d'aficionats, alguns individus dels quals, si assolien algun reconeixement

entre el públic en l'execució dels seus rols, intentaven després passar a l'escena professional (Sansano 2009).

De fet, ja coneixíem la relació de Francesc Renart i Arús amb els cercles del Principal i també dels aficionats. Ara, a més, amb la reproducció del cartell del teatre particular del carrer Més Alt de Sant Pere (ignore si algú n'ha donat notícia anteriorment), podem documentar l'existència d'aquest espai datat l'any 1839. Potser és l'únic cartell, identificat, de funcions d'aficionats anterior a 1840, amb descripció del contingut de la sessió i en el qual podem observar com Renart i el seu títol *El sastre i el assistente* (també identificat com *La Laieta de Sant Just*) formava part del repertori habitual entre les peces curtes. És molt possible que alguns d'aquests espais, a més de les de Renart, acolliren altres peces vernacles com les estampades (o copiades) de forma dispersa i que Fàbregas qualificava com a “sainets de la vida picaresca”, títols semblants als continguts a la Llibreta Pascual, datada també el 1837 (Castells i Altirriba 1975), o de les catalogades recentment per Villalonga (2023).

Finalment, a més de la visió tradicional de què aquestes colles d'aficionats entretenien el lleure del veïnat, la lectura atenta i comparada dels dos reglaments interiors de les dues companyies ens permet inferir que hi havia, d'una banda, la voluntat artística (un director d'escena), i de l'altra, un afany de “formalitat” en la posada en escena, que repercutia en un interès pecuniari. Dit d'una altra manera: a aquests elencs amateurs no només els animava la intenció d'ocupar part del lleure de la menestralia, complementant l'oferta dramàtica del Teatre Principal, sinó que també hi havia a més una voluntat clara d'arrodonir uns ingressos econòmics. Per això mateix no es d'estranyar que arribaren a adquirir un cert nivell “semiprofessional”, i d'aquí la necessitat de “regular” el funcionament d'assajos i funcions, etc.

Referències bibliogràfiques

- Anguera, Pere. 2004. “Estudi introductori.” En Josep Robrenyo. *Teatre català I*. A cura d'Albert Mestres, 9-36. Tarragona: Arola.
- Artís i Balaguer, Josep. 2024. *Tres segles de Teatre barceloní ('El Principal' a través dels anys)*, a cura de Gabriel Sansano. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Artís i Balaguer, Josep. 1933. “El teatre d'aficionats a Catalunya.” En Josep Artís i Balaguer. *Tres conferències sobre Teatre Retrospectiu*, 15-83. Barcelona: Publicacions de la Institució del Teatre.
- Castells i Altirriba, Joan. 1975. “Materials relatius al teatre català profà dels segles XVIII i XIX.” *Estudios Escénicos*, 19. 13-46.
- Curet, Francesc. 1935. *Teatres particulars a Barcelona en el segle XVIII*. Barcelona: Publicacions de la Institució del Teatre.

Dos documents sobre el funcionament de la companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

Fàbregas, Xavier. 1975. *Les formes de diversió en la societat catalana romàntica*. Barcelona: Curial, Edicions Catalanes.

Marfany, Joan-Lluís. 2008. *Llengua, nació i diglòssia*. Barcelona: L'Avenç.

Sala Valldaura, Josep Maria. 2018. "El teatre entre el 1789 i el 1859." En *Història de la literatura catalana*, V, dirigida per Enric Cassany i Josep Maria Domingo, 127-152. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Editorial Barcino / Ajuntament de Barcelona.

Sala Valldaura, Josep Maria. 2007. "Introducció." En Josep Maria Sala Valldaura (ed.). *Teatre burlesc català del segle XVIII*, 5-118. Barcelona: Barcino.

Sala Valldaura, Josep Maria. 2000. *El teatro en Barcelona entre la Ilustración y el Romanticismo*. Lleida: Milenio.

Sansano, Gabriel. 2025. "Nòtula sobre el *Sainete que no es sainete* (1837), de Francesc Renart i Arús." En *Amb la claror del verb. Josep Maria Domingo, mestre i amic*, editat per Maria Dasca, Enric Gallén, Maria Moreno, 333-343. Barcelona: Edicions i Publicacions de la Universitat de Barcelona.

Sansano, Gabriel. 2020. "Theatre Spaces in Barcelona, 1800-1850." En *The Routledge Companion to Nineteenth-Century Spain*, a cura d'Elisa Martí-López, 325-338. London and New York: Routledge.

Sansano, Gabriel. 2009. "De l'herència barroca al quadre de costums: les primeres passes del teatre vuitcentista (1770-1845)." *Anuari Verdaguier*, 17. 439-456.

Serrà Campins, Antoni (ed.). 1995. *Entremesos mallorquins*. Barcelona: Editorial Barcino.

Villalonga, Anna Maria. 2023. *És aquí que fan comèdia? El teatre breu català a les darreries de l'Edat Moderna*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.

Suero Roca, Maria Teresa. 1987. *El teatre representat a Barcelona de 1800 a 1830*, vol. I. Barcelona: Institut del Teatre.

Documents d'arxiu

Biblioteca de Catalunya, Fons Renart, LIII, +(23), *Régimen para la compañía del Teatro del Carmen*.

Biblioteca i Museu de les Arts Escèniques, Topogràfic B 765-13; Registre 425789, *Ordenanzas o Contrata de la Cia. de Aficionados de la C/ del Carmen / 10.iv.1824*.

Biblioteca i Museu de les Arts Escèniques, Topogràfic: BCN Reserva C 9419; *Teatro Particular. Función para el día 23 de diciembre de 1839*.

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona, Exp. 27.

TEATRO PARTICULAR.

CALLE MAS ALTA DE SAN PEDRO.

Funcion para el lunes 23 de diciembre de 1839.

A BENEFICIO DE

DOÑA RAYONA DE PASOS,

Retriz de la compañía de aficionados de dicho teatro.

Despues de una Hermosa Sinfonia se pondrá en escena el drama en tres Jornadas y cuatro actos, del celebre VICTOR HUGO, titulado:

ANGELO,

EL TIRANO DE PADUA.

Viendo que este público recibió con agrado la primera representacion del citado drama, lo ha puesto en escena confiando que será recibido con la misma indulgencia.

Seguirá un intermedio de

BAILE,

Y se dará fin á la funcion con la pieza Bilingüe titulada,

EL SACRE Y EL ASISTENTE.

Al Público.

Si logra complacerte con la funcion que te presenta, quedarán sumamente satisfechos los descos de la aficionada,

Rayona de Pasos.

(A las seis y media.)

BARCELONA: IMPRENTA DE ESTIVILL.

ANNEX

Edició de dos reglaments interns de companyies d'aficionados de la primera meitat del segle 19

Presente dos documents inèdits que contenen els reglaments que regien el funcionament dels elencs d'aficionados del teatre del carrer del Carme i de l'ex-convent del Carme, que cal entendre en dos moments i espais diferents. Tal com ja he apuntat, el primer es conserva en una còpia mecanoscrita (no he pogut localitzar cap original manuscrit), i el segon en còpia manuscrita, en les institucions indicades. En un cas i altre n'he fet una còpia fidel a la font, amb una mínima intervenció quant a l'accentuació, desfer aglutinacions i alguna altra intervenció puntual segons l'ortografia moderna. Com s'hi pot comprovar fàcilment, els errors mecànics en el primer documents són nombrosos (que no he esmenat), i els *calami* del segon, són mínims. En el segon document el coneixement del castellà sembla més assentat, mentre que en el primer és més insegur (ignore si la manca de competència prové del redactor del manuscrit original o del copista posterior).

[f. 1r]

Ordenanzas o Contrata de la Cia. de Aficionados de la C/ del Carmen / 10.iv.1824 [Anotació manuscrita, de mà posterior, en la portada o full que encapçala el document]

[f. 1v] blanc

[f. 2r] *Ordenanzas o contrata*

Formada para el buen gobierno, y buena unión de los yndividuos que componen/ la Compañía de Aficionados del teatro de la calle del Carmen, (o en donde se heje-/ cutaren las funciones en caso de trasladarse dicho teatro en otra casa) demos fé / cada uno de por sí y con responsabilidad de nuestras firmas, (como al fin están / puestas) que habemos tenido a bien la formación de dichas hordenanzas, o contrata, / con el fin de tener perfeta paz y unión entre nosotros, y por si alguno de nosotros / faltara o contradiciese a lo que espresan; porque no puede llegar ignorancia a las / penas que le impongan, baxo a los capítulos que quebrantara de las presentes orde- / nanzas, o contrata.

Todos los yndividuos habemos tenido a bien el nombrar a Manuel Prats, para / la formación de dichas ordenanzas, o contrata; y yo como elegido he tenido a bien / a yncertar los capítulos siguientes --- A saber:

Capítulo 1º Esta Compañía constará de diez y ocho yndividuos o compañeros co- / mo son existentes. A saber:

Antonio Casas
Manuel Prats
Valtazar Viñas
Francisco de Asís Forcada
Pablo Bach
Pablo Tomás
Mauricio Vilumara
Geronimo Costa

José Peix

Antonio Mayol
Pablo Pinós
Juan Labé
Sebastián Dufurt
Antonio Calbet
Carlos Castallet
Greforio Carpintier
Jaime Botinas
[f. 2v]

Juaquín Grasas

José Oriol Molgosa

Francisco Torroella
Antonio Benet
Juan Amengual
Miguel Pi
Mario Durbau.

Capítulo 2º Los individuos nombrarán para su gobierno los empleos siguientes / A
saber:

Un Director de Compañía
Dos Comisionados
Un recaudador
Dos ohidores de cuentas
Un observador de contrata
Un director de Escena
Un Tramoiste

Para la temporada desde el día 1º de Abril, de 1824, hasta la temporada / de 1825,
han quedado empleados los yndividuos siguientes.

Mauricio Vilumara por Director
Manuel Prats por conserbador de Contrata

Dos documentos sobre el funcionamiento de la compañía d'aficionados del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

Antonio Casas, Joaquín Grasas, Comisionados
Francisco de Asís Forcada por Recaudador
Valtazar Viñas, Pablo Pinós, hoidores de Cuentas
Joaquín Grasas, Director de Escena

[C]apítulo 3º Ningún yndividuo podrá renunciar los empleos que le ayan elegido, y / no podrá tener un yndividuo más que dos empleos, y todos los empleados / solo serán por toda la temporada, y pasada dicha se harán de nuevos, / entrando en turno los mismos existentes, y los que abrán serbido dos / temporadas continuas, no los podrán forzar a serbir a 3. [f.3r] con el fin de tenca una de descanso, solo si que él le acomodaze voluntariamente, / serbir a 3.

De las obligaciones de los empleados

Cap. 4º.

1º El Director dará los destinos a los yndividuos vacantes en los días de / función, sin preferencia.

2º Nombrará los yndividuos que se hayan menester para trabajar al teatro, / por turno, y al yndividuo que estuviera avisado y no compareciese sufrirá / la multa de una libra de velas de sevo.

3º Repartirá los papeles de las comedias y saynetes a los yndividuos jun-/ to con la comisión, sin preferencia alguna, dando papel por turno, para / que todos se dibiertan.

4º Alegirá lo días de función, y ensayo, y a la hora que devará dar prin-/ cipio, procurando si posible fuese que los yndividuos no tengan que perder / trabajo.

5º Dará permiso en los días de ensayo a los yndividuos que le pidieran si / posible fuese.

6º. Repartirá las targetas de entrada a los individuos sin preferencia al-/ guna

7º Una Comedia o sainete ya representado, podrá alegirle sin consenti-/ miento alguno.

8º Tendrá el voto para correjir a qualquier yndividuo que no cumple su / obligación, y mandar junta si fuese necesario.

9º Tendrá el último voto para toda votación que estubiese en empate.

10º Nombrará los días de junta, y la hora, que dará principio, y mandará / también que se avisan los yndividuos.

Cargos de la Comisión

Cap. 5º.

1º- Juntos con el Director repartirán las partes de Comedias y saynetes, / como al artículo 3º.

2º- Por ausencia, o enfermedad del Director desempeñarán sus cargos a / obligaciones.

3º- Si alguna cosa sobreviniera a la compañía que no fuese escrito en la / contrata, queda a cargo del Director y comisión el resolverlo.

Cargos del recaudador

Cap. 6º.

1º- Tendrá en son poder el Arca de la Compañía, con la obligación de dar / cuentas mensualmente delante de toda la compañía, y siendo avisados y no / [f. 3v] comparecen a la hora aseñalada pasará las cuentas adelante, haya los que ha- / ya.

2º- No entregará dinero alguno sin el recibo qe denota cómo y en qué lo a / gastado, el que guardará en son poder, para su manifiesto en el día de ajus- / te de cuentas.

Cargos de los ohidores de cuentas.

Cap 7º.

Tendrán la obligación de saber todos los días de función lo que se reco- / gerá de las entradas, y poniéndolo en nota para poder havitar alguna equi- / vocación que pudiere ocurrir, y igualmente los días de aclaración de cuentas / deverán existir para ver si van acordes las sumas recibidas, con las apun- / tadas.

Cargos del Conservador de Contrata

Cap. 8.

Tendrá la obligación de vigilar que la Contrata hecha por todos los yn- / dividuos se conserva con toda escrupulosidad, y sin distinción de person- / na, y en caso de hacer algún abuso tocante en la Compañía y contrata, ten- / drá voz y facultad para mandar junta para hacer cargos de las coasas que / observar en dicha Compañía.

Cargos del Director de Escena

Cap. 9º.

Deberá al tiempo de los ensayos corregir a los actores, y proponer las / Escenas como mejor le aparecieran (concediendo a cualesquier yndividuo / dar un parecer para que tal vez lo abrá visto) sin sofocar a nadie que por / su poco saber no pudiese entrar a lo qel pretendiese, y se lo enseñará to- / dos las veces que fuese necesario, hasta que haya logrado su fin.

Cargos generales

Cap. 10º.

No se admitirá otro yndividuo a la Compañía quando haya el número sufi- / ciente, solamente so podrá admitir uno que tubiese afectos de teatro con / el fin de orrar gastos, y en caso que saliese una parte muy hurgente que / presisamente la hubiesejos menester, en ambas partes la compañía les po- / drá hacer una gracia en su admisión; pero no a las demás partes sin los di- / chos afectos; y todos los yndividuos están obligados a averiguar / la conducta de todo pretendiente.

Dos documents sobre el funcionament de la companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

Cap. 11°.

Aunque un yndividuo tenga utencilios propis de teatro no será distin- / gido de los demás, pagará si hay gastos, y percivirá si ay beneficios, y / [f. 4r] si se le malograre alguna cosa de sus efectos la Compañía está obligada a / componerla a costas de dicha compañía.

Cap 13°.³

Todo yndividuo alegido solamente por dama estará epsimido de todo pago. / Ningún yndividuo podrá reusar las partes que le seyan dadas, tanto por Comedias como por saynetes, con la pena de quedar escloído de la Compañía.

Ca. 14°.

Tan solo se podrá esclorer de la Compañía un yndividuo de por hurtador, / por desobedecer a lo justo que le manden los superiores de la Compañía, que / y por las demás cosas puestas en la Contrata.

Cap. 15°.

Todo yndividuo que se salga de la Compañía voluntariamente no perseverará / nada de la compañía; solo sí perseverará la parte de los fondos al que hubie- / ra de variar de oficio, o cosa que por lo representar hubiera que perder / su subsistencia; y al individuo que quedase renunciado de facultativo por / perdida su salud se le dará la parte de los fondos, y de los utencilios, / ygualmente al yndividuo que falleciera; averiguado lo que le perteneciere / y se la dará por ingreso, y no en utencilios.

Cap. 16°.

Todo yndividuo que no comparezca en los ensayos teniendo papel que ha- / cer sufrirá la multa de una libra de velas de sevo; y en caso que tubiese / alguna desgracia la participará lo más presto que posible sea, y de no / queda a la pena arriba dicha, y el individuo que no comparezca en alguna / función teniendo papel que hacer, quedará excloído de la Compañía sin per- / sibir nada, y aunque no tenga papel que hacer comparecerá como si lo hu- / biera, con la multa de 10 velas, y el que no compareserá a la media hora an- / tes de empezar la función pagará la multa de un libra de velas de sevo.

Cap. 17°.

Los individuos que en las funciones no tubieran papel que aser en la co- / media devarán hacer lo que les mandase el Director.

³ El document passa del Capítol 11 al 13. Ignore si es tracta d'un error involuntari en el moment de fer la còpia, o d'una supressió intencionada d'eliminar un article.

Cap. 18º.

Si los dineros que se persiban de las entradas no fuesen equivalentes / para los gastos, todos los yndividuos (asepto las damas, capítulo 13º) es- / tán obligados a pagar ocho quartos semanalmente, y sesarán quando la com- / pañía estuviera acordes de atrasos.

Cap. 19º.

Qualquier yndividuo que se le aprovase qe vendiese alguna targeta de en- / trada, será exloído de la compañía sin persibir nada, y en caso que el go- / bierno multase a la compañía para aquella venta, el propio yndividuo pagará / la multa; y no a costas de la Compañía.

Cap. 20º.

Tanto el Director como todos los empleados están penales a los capítulos / de esta Contrata.

Cap. 21º.

Todo yndividuo que esperimente que los empleados hagan preferencia a uno / y la quitan a otro, podrá mandar junta y hacer cargos sobre lo que a abusado, / [5r] y aprobado quedará exloído de la compañía sin persibir nada.

Cap. 22º.

No se permitirá que otros aficionados hagan función en nuestro teatro.

Cap. 23º.

En caso que la compañía se desasiera en consentimiento de todos, se mandará junta para resolver lo que se harán de los utencilios.

Cap 24º.

Al Director tendrá la presente Contrata en poder suyo, sin permitir que / ninguno pueda copiarle, tan solo uno que tubiese alguna duda o quisiera / ver alguno de sus capítulos se les podrá permitir, el leerla mientras no / sea por desorden de unión o intriga alguna.

Quando se mandara junta, y siendo abisados todos los individuos, se pa- / sará adelante, de la media hora del aviso, aunque no haya más que cuatro / yndividuos, y los que no habrán comparecido quedarán a lo que dichos abrán / acordado.

Pues ya que todos los individuos arriba dichos, y nombrados habemos te- / nido a bien todos los capítulos que contienen en esta presente contrata, / echa por nosotros mismos, pondremos todos nuestras firmas para que ninguno / de nosotros pogamos llegar ignorancia alguna y constia adonde convenga, y / para estar sujetos a lo que espresan sichos capítulos; lo firmamos en Bar- / celona a los 10 de Abril de 1824.

Dos documents sobre el funcionament de la companyia d'aficionats del Teatre del Carme de Barcelona (1824/1837)

El elegido para su formación, Manuel Prats.

Siguen las firmas.

Nota: En el día 21 de abril de 1824, / se celebró una junta de compañía y se / acordó que todos los individuos tendrán $\frac{1}{4}$ de hora más de lo que espresa en / **capítulo 16, página 11**, y del contrario pagará una llibra de velas de sevo.

[f. 1r]

Régimen para la Comp^a. / del Teatro del Carmen

1°. Todos los actores de este Teatro, tanto los aficionados/ como los demás, tendrán obligación de acudir una/ hora antes de la citada en el anuncio para que pue/da vestirse y arreglarse con la decencia debida, y de / no ejecutarlo, sufrirá la multa de rebajarle la / mitad de su haber sin que le valga escusa (salvo im- / pedimento físico debidamente comprobado).

2°. La misma obligación tendrán en los ensayos, solo / que en estos comparecerá a la hora citada sin darle / más tiempo de espera que un cuarto de hora; pues pasa- / do este sufrirá la pena indicada. (salvo *etc.*)

3°. Los que hayan de vestirse con traje o ropa que / la comisión tenga que proporcionar, presentarán su nota / un día antes para entregarla al comisionado de ves- / tuario a fin de proporcionárselo con anticipación.

4°. Todo actor no tendrá derecho alguno a reusar los / papeles que le reparta el director. / Todas estas obligaciones se entienden con las señoras actrices.

5°. El peluquero tendrá la obligación de presentarse / dos días antes de la función al ensayo, a fin de que el / director le entregue la nota de lo que se necesita para / la siguiente.

6°. Será también de su obligación comparecer una hora / antes para peinar y componer a los actores debiendo em- / pezar por las figuras que empiecen, y siguiendo por orden.

[f. 1v]

Blanc

[f. 2r]

7°. Será del cargo de los tramoistas, tener con anti- / cipación toda la tripa encotillada para que no sean / tan largos los blancos, e igualmente de comparecer / una hora antes para arreglar la escena.

8°. El sastre deberá de comparecer una hora antes / de la anunciada para componer a los actores que necesiten de él.

9°. Tanto el sastre como el peluquero deberán per- / manecer constantemente en el vestuario durante / la función por si se necesitan sus asistencias.

10°. El alumbrador tendrá una nota de los acto- / res en su cuarto para darles su vela, siendo de / su obligación poner luz en las escaleras, corredores / y lugar común una hora antes para que los ac- / tores puedan ir a vestirse a sus correspondientes / cuartos.

Último. Y hallando dichas condiciones arregladas, las / firmamos en Barna a los 11. Febrero de 1837./
Lo borrado no vale.

Nota. Todos los actores y actrices, tanto si tienen como / no, que hacer, deberán comparecer una hora / antes de la función para poder en caso de / impedimento físico de alguna de las partes / de la compañía combinar de repente otra fun- / ción.

[Rúbriques]

Raimundo Mas

Ramón Barrera

Firmo por mi y por mi esposa

Raymon Rouviere

Fernando Martorell

Dolores Zamora

Maria Aparici

Francisco Aznar (?)

[f. 3r]

Jacinto Codina

Pedro Rodés

José Peix

José Oriol Molgosa

Juan Sibilla...

José Santigosa

Vicente Rodés